

Txistuak emakumearen izena hartu zueneko¹

Ander Oiarbide Ruiz de Azua

Azken urteotan Erreterria herri aitzindari bihurtu da kultura bultzatzaile gisa. Igandero txistulariak ikus ditzakegu kaleetan barrena, edota dantzariak hankak astintzen. Jada urtero-urtero muxikoez gozatzeraz, inauterietan “Azeri Dantza” ikustera, San Juan gauean suaren inguruan dantzariak eta txistulariak ikusi eta entzutera ohitu gara, baina ekimen kultural hauen atzetik urteak eta urteak lanean gogor aritu den jende asko dago, horien artean, Erreterriako txistulariak.

Ukaezina da Erreterrian txistularien tradizio luzea eta emankorra izan dela, eta herri honetatik txistulari asko atera direla, ateratzen ari direla, eta, nola ez, aterako direla. Denbora luzea daramate gure herriko txistulariek jaiak alaitzen, dantzariak doinuak jartzen edota igande goizetan herria modu atseginean iratzartzen.

Erreterriako lehen txistularien aipamenak XIV. eta XV. mendeetakoak dira. Gure herrira festa garaia zenean etortzen ziren. XVI. mendetik aurrera Udala txistulariak kontratatzen hasi zen xede militarretarako eta festetarako. Baina lehen txistulari banda ofiziala 1926-1927 urteetan sortu zen Alejandro Lizaso, Pedro Lizardi, Guillermo Lizaso eta Martin Goñi partaide zirela. Taldeak 1936 arte jardun zuen, Gerra Zibilarekin txistu talde gehienak (tartean gurea) desagertu egin baitziren.

1940an txistularien banda birsortu zen Ignacio Ubarria, Martin Rodriguez, Jose Calafel eta Luis Gabarainen eskutik. 1966an Ereintzako txistu akademia sortu zuten Olegario eta Joxe Miguel Izagirrek, eta 1980ko hamarkadan Erreterria Musikal sortu zen. Aipatutako talde guztietan, eta

Ereintzako txistularien akademiara iritsi arte ez ditugu gizonetzkoen izenak baino aurkituko. Ereintzarekin hasi omen ziren neskak txistua jotzen ikasten, ordura arte ohikoa ez zen jardueraz. Talde txiki horretan poliki-poliki izen bat nabarmentzen hasi zen. Musika munduan gero eta konpromiso handiagoak hartu zituen, eta beste txistulari batzuekin batera txistua bultzatu zuen, gogor lan eginez, Ixiar Busselo gure protagonistak.

Madalenaren Prozessioa 1988an.

1. V. Mariasun Landa Sariak. “Emakumezkoei begiradarik onena saria”

Jose Luis Ansorenaren liburuen aurkezpena (1996).

Ixiar Busseloren izena aipatu bezain pronto, errenteriar gehienoi txistuaren hotsa datorkigu burura, ezen Ixiar instrumentu honekin lotzea saihestezina baita. Busselok Errenteriako txistularien harrobia bultzatu du, bereziki Errenteria Musikaletik, non bera irakaslea den. Horrez gain, Ereintzako txistulari taldearen zuzendaria da 1985. urteaz geroztik, eta talde horretan berak inauguratu zuen emakumearen parte-hartzea gaur egun areagotu egin da. Gainera, Errenteriako txistu tradizioa finkatu da berari esker.

Ixiar Madalen kalean jaiotakoa da, eta txiki-txikitatik txistuarekiko joera erakutsi zuen. Haurra zenean etxeke balkoitik txaloak jotzen zizkien txistulariei eta koxkortu zenean bere lehen melodiak jotzen hasi zen. Madalen kalea tabernaz josia zegoen eta Perico Lizardi bertan ibiltzen zenez, Ixiar txistua jotzen entzun zuen batean beraiekin jotzera eta ikastera gonbidatu zuen.

Bere adineko jende asko hasi zen garai hartan txistuarekin, nahiz eta gehienak bidean geratu

ziren. Artean ez zegoen emakume asko. Ereintzarekin kontaktua galdu gabe, Jose Inazio Ansorenaren ikaslea izan zen; Ixiarren hitzetan asko ikasi zuen Ansorenarekin, bere partitura gehienak partekatzen baitzituen ikasleekin eta horrela beren jotzeko gaitasuna handitu.

80ko hamarkadaren hasieran txistuko lehiaketetan parte hartu zuen Izagirre anaiekin eta Joxe Usabiagarekin. Esan daiteke errenteriarren jarduerak sekulako arrakasta lortu zuela. Lehiaketa gehienak irabazi zituztenez, Olegario Izagirreren eta Ebaristo Goñiren laguntza azpimarragarriaz, oso esperientzia errentagarria izan zen hura asko ikasi zutelako.

Garai berean Ereintzako txistularien bandaren lana aipatu behar da, zeren astebururo boluntarioki ateratzen baitziren txistua jotzera. Txistuaren kultura bultzatzeko lan asko egiten zuten, bilera ugari eta sosik kobratu gabe. Errenteriako lehen kontserbatorioa ere lortu zuten beste musika taldeekin batera; Ixiar ere talde horretako partaidea zen.

Txistularien lehen pregoia (1996).

Herri lanak formazio musikalerako egoitza lortu zuenean kontserbatorioan txistu irakasle postua atera zuen Ixiarrek. Berak dioenez, gus-tatu egiten zaio irakasle ari dela bere ikasleek txistua jotzen duten bitartean txistuez gozatzea, instrumentu berezia baita eta dibertitzeko aukera aparta.

1985ean Ereintzako txistulari taldearen lehen zuzendari emakumea izan zen eta beharbada horregatik hasi ziren neska gehiago sartzen Ereintzan. Horrez gain, Ixiarrek lan handia egin zuen garai batean galdutako edo jada jotzen ez ziren melodiak berreskuratzeko eta horrela taldea aireberritu zuen. Hamarkada horretan bertan Pedro Lizardi hil zen. Heriotza hark Ereintza taldearen gainbehera eragin zuen arren, Ixiarrek taldea bere gain hartu zuen eta gorenera eramatea lortu zuen. Orduetik hona bai Errenteriako txistularien bandak eta baita Ereintzak ere herriko historia kulturean eragin handia izan dute eta Busselo da horren sustatzaile handienetako bat.

Gure protagonistak Errenteriako eta Ereintzako txistularien etorkizuna oparoa ikusten du, berak eta beste jende askok egindako lanaren fruituak biltzen ari baitira orain, hots, ikasle asko ditu txistua ikasi nahi dutenak. Hain zuzen ere, bere etorkizunerako proiektuetako bat (agian garrantzitsuena) txistularien bandak berriztatzeko jende gaztea prestatzea da, herri honetako txistu tradizioak, hainbeste lanekin sortu denak, iraun dezan.

Txistuez gain, Ixiar Busselo Andra Mari abesbatzako partaide ere bada, eta gainera, abesbatzaren barruan arduradun postuetako bat du. Beraz, txistuaren aitzindari izan den eta Errenteriako kulturaren bultzatzaile garrantzitsuenetakoa den emakume honi eskerrik beroena ematea besterik ez dago, Errenteria kulturala Ixiar Busseloren eta bera bezalako beste pertsona askoren fruitu gozoa da-eta, nahiz eta badakigun berari ez zaiola nabarmentzea gustatzen. Protagonismoa txistuari utzi, eta jendearen begiradak txistuaren hots gozoan geratzea nahiago du Ixiarrek, hots gozo hori sortzen duena bigarren planoan utzita.